

OBSAH

1	Předmluva	3
	Martin Hampl:	
1	Teorie geografické organizace společnosti	13
	1.1 Prostředí, společnost a uspořádání reality	14
	1.2 Společnost v prostředí: struktury, interakce, vývojové mechanismy	20
	1.3 Vývojová stadia: extenzivní a intenzivní vývoj systému osídlení	24
	1.4 Má být společenský vývoj regulován? Koncepční otázky regionální politiky	28
	Martin Hampl:	
2	Vývoj systému osídlení v České republice	35
	2.1 Dlouhodobé tendence vývoje osídlení	35
	2.2 Poválečný vývoj systému osídlení	45
	Martin Hampl, Jan Müller:	
3	Komplexní organizace systému osídlení	53
	3.1 Hierarchie středisek a regionální diferenciaci z hlediska základních funkcí	54
	3.2 Sociálněgeografická regionalizace České republiky	74
	3.3 Hierarchie nodálních středisek a metropolitních areálů	83
	Martin Hampl:	
4	Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení	91
	4.1 Transformace geografické diferenciaci nebo geografická diferenciaci transformačních procesů?	91
	4.2 Geografická diferenciaci transformačních změn v prvním období	98
	4.3 Předpoklady vývoje regionální diferenciaci a problémy regionální politiky	109
5	Regionální diferenciaci populačních procesů	119
	Boris Burcin, Tomáš Kučera:	
	5.1 Perspektivy reprodukce demografických struktur v nových podmínkách	119
	Dagmar Bartoňová:	
	5.2 Regionální diference sociálně-demografických znaků obyvatelstva	127
	Dagmar Džúrová:	
	5.3 Zdravotní stav obyvatel: regionální rozdíly	155
	Zdeněk Čermák:	
	5.4 Transformační procesy a migrační vývoj v České republice	179
	Dušan Drbohlav:	
	5.5 Česká republika a mezinárodní imigrace	199
6	Regionální aspekty transformace ekonomické sféry	219
	Ludvík Kopačka:	
	6.1 Strukturální změny ekonomiky se zvláštním zřetelem k průmyslu	219
	Ivan Bičík, Antonín Götz:	
	6.2 Regionální aspekty transformace českého zemědělství	239

	Jiří Tomeš:	
6.3	Vývoj regionálních rozdílů v nezaměstnanosti jako indikátor transformačních změn	255
	Jiří Blažek:	
6.4	Nové institucionální rámce ekonomiky a regionální rozvoj: velké firmy a sektor progresivních výrobních služeb	303
7	Subjekty a mechanismy regionálního rozvoje	315
	Radim Perlín:	
7.1	Problematika organizace státní správy a samosprávy	315
	Jiří Blažek:	
7.2	Financování místních rozpočtů v České republice od roku 1996: dilema mezi principem solidarity a zásluhovosti	333
	Míchal Illner:	
7.3	K otázce reprezentativnosti místních zastupitelstev	343
	Tomáš Kostelecký:	
7.4	Komunální volby jako mechanismus výběru místních politických elit	353
	Luděk Sýkora:	
8	Transformace fyzického a sociálního prostředí Prahy	361
8.1	Systémové transformace a jejich vliv na změny fyzického a sociálního prostředí města	362
8.2	Spontánní transformační procesy a jejich vliv na funkčně a sociálně prostorovou strukturu města	374
8.3	Hlavní trendy transformace vnitřní prostorové struktury města	388
	Mapová příloha	395
	Tabulky	
Tab. 2.1.1:	Vývoj územní koncentrace obyvatelstva (H) podle krajů z let 1949-1960	38
Tab. 2.1.2:	Vývoj územní koncentrace obyvatelstva (H) podle okresů z let 1949-1960	39
Tab. 2.1.3:	Vývoj podílu (v %) regionálních středisek na obyvatelstvu České republiky a Slovenské republiky	40
Tab. 2.1.4:	Řádovostní (měřiková) diferenciacie ve vývoji rozmístění obyvatelstva	42
Tab. 2.1.5:	Index vývoje podílu velikostních kategorií regionálních středisek na obyvatelstvu České republiky	43
Tab. 2.1.6:	Regionální difuze procesu koncentrace obyvatelstva	44
Tab. 2.2.1:	Vývojová dynamika metropolitních území České republiky	47
Tab. 2.2.2:	Podíl velikostních kategorií regionálních středisek na České republice z hlediska základních funkcí (v %)	48
Tab. 2.2.3:	Proporcionálna veľikostná hierarchia stredísk (1980)	49
Tab. 2.2.4:	Vývoj podílů administrativních kategorií měst na hlavních funkcích v letech 1970-1980	50
Tab. 2.2.5:	Vývoj a kvalitatívna štruktúra veľikostná hierarchia osídlení České republiky	51
Tab. 3.1.1:	Funkční velikosti středisek v r. 1980 a 1991 (střediska s KfV 2,5 a více v r. 1991)	58
Tab. 3.1.2:	Funkční velikosti okresů v r. 1980 a 1991	68
Tab. 3.1.3:	Velikostní kategorie středisek a vývoj podílů na základních funkcích v letech 1980-1991	72

Tab. 3.1.4:	Vývojové indexy KFV a základních funkcí podle kategorií středisek	72
Tab. 3.1.5:	Vývoj územní koncentrace základních funkcí podle krajů a okresů	73
Tab. 3.1.6:	Velikostní hierarchie středisek a dominantnost Prahy (1991)	73
Tab. 3.1.7:	Kvalitativní vyvinutost středisek z hlediska velikostních kategorií (1991)	74
Tab. 3.2.1:	Sociálněgeografická regionalizace - základní výsledky (1991)	77
Tab. 3.2.2:	Velikostní diferenciacie regionů (1991)	82
Tab. 3.2.3:	Změny ve velikostní struktuře pracovních mikroregionů 1980-1991	83
Tab. 3.3.1:	Komplexní charakter významové hierarchie středisek	88
Tab. 3.3.2:	Hierarchická diferenciacie jader metropolitních území (1991)	88
Tab. 3.3.3:	Kvalitativní a velikostní hodnocení 12 metropolitních jader (1991)	89
Tab. 4.2.1:	Základní rysy geografické diferenciacie transformačních změn	107
Tab. 4.3.1:	Základní varianty krajského (zemského) členění	116
Tab. 5.1.1:	Demografická situace ve vybraných evropských zemích kolem roku 1990 a časový odstup České republiky	120
Tab. 5.1.2:	Aktuální vývoj a prognóza plodnosti a úmrtnosti obyvatelstva České republiky	121
Tab. 5.1.3:	Prognóza vývoje obyvatelstva České republiky v členění podle základních věkových skupin	123
Tab. 5.2.1:	Přírůstky obyvatelstva okresů České republiky v období 1992-1994	129
Tab. 5.2.2:	Úhrnná plodnost ve vybraných okresech v letech 1991 a 1992	133
Tab. 5.2.3:	Vzdělání obyvatelstva v okresech České republiky	136
Tab. 5.2.4:	Regionální variabilita úrovně kriminality	141
Tab. 5.2.5:	Celkový počet trestných činů připadajících na 1 000 trvale bydlících obyvatel okresu	143
Tab. 5.2.6:	Vývoj kriminality ve statutárních a vybraných městech	147
Tab. 5.2.7:	Rozvody v letech 1990-1994 v České republice	149
Tab. 5.2.8:	Pořadí okresů podle intenzity sociálně patologických jevů (nejvyšší pořadí - nežádoucí jev nejvíce rozšířen)	152
Tab. 5.3.1:	Vývoj pořadí okresů České republiky podle standardizované úmrtnosti obyvatelstva	158
Tab. 5.3.2:	Vybrané demografické, sociální a ekologické charakteristiky podle velikostních kategorií obcí České republiky	169
Tab. 5.3.3:	Standardizovaný index úmrtnosti mužů a žen ve věku 40 - 59 let podle velikostních kategorií obcí za kraje a jednotlivá města nad 100 tis. obyvatel, 1991-1992	174
Tab. 5.3.4:	Vztah intenzity úmrtnosti ve věku 40 - 59 let a vybraných faktorů životního prostředí - korelační koeficienty	175
Tab. 5.3.5:	Seznam proměnných z regresního modelu intenzity úmrtnosti ve věku 40 - 59 let podle velikostních kategorií obcí a pohlaví, 1991-1992	175
Tab. 5.4.1:	Počty migrantů podle typů vnitřního stěhování v České republice (1986-1994)	184
Tab. 5.4.2:	Základní charakteristiky meziokresní variability migrační bilance	187
Tab. 5.4.3:	Vybrané charakteristiky migrační bilance okresů České republiky	189

Tab. 5.4.4:	Korelační koeficienty intenzit vystěhování a sald okresů České republiky 1961-1994	191
Tab. 5.4.5:	Saldo vnitřního stěhování velikostních kategorií obcí mezi roky 1992-1994	193
Tab. 5.4.6:	Saldové migrační proudy mezi velikostními kategoriemi obcí (roční průměr let 1992-1994)	193
Tab. 5.4.7:	Migrační saldo velikostních kategorií obcí podle věkových skupin (roční průměr let 1992-1994)	194
Tab. 5.4.8:	Migrační bilance velikostních kategorií obcí podle vzdělanostních skupin migrantů (roční průměry let 1992-1994 na 1 000 obyv.)	194
Tab. 5.4.9:	Migrační bilance měst Prahy a Brna se svým zázemím	195
Tab. 5.5.1:	Počty vybraných oficiálně registrovaných kategorií zahraničních migrantů a vybrané odhady zahraničních migrantů v České republice (1990-1994)	203
Tab. 5.5.2:	Cizinci s povolením k trvalému a dlouhodobému pobytu na území České republiky podle národnosti (31.12.1993)	205
Tab. 5.5.3:	Cizinci mající povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky podle oblastí a nejdůležitějších národností (31.12.1993)	207
Tab. 5.5.4:	Počet platných povolení k zaměstnání cizinců a počet cizinců podnikajících na bázi živnostenského oprávnění v České republice, podle okresů (1994, 1995)	210
Tab. 5.5.5:	Základní charakteristiky regresních rovnic vysvětlujících podle okresů České republiky: a) počty cizinců vlastních pracovní povolení (1993) b) počty cizinců vlastních živnostenských oprávnění (1993)	215
Tab. 5.5.6:	Korelační matice (Pearsonův korelační koeficient) vybraných ukazatelů mobility, podle okresů České republiky (1991-1993)	216
Tab. 6.1.1:	Vývoj sektorové struktury hospodářství (Česká republika - vyspělé země)	224
Tab. 6.1.2:	Vývoj sektorové struktury hospodářství České republiky a zemí EU 1983-1993	225
Tab. 6.1.3:	Vývoj a změny odvětvové struktury českého průmyslu (1961-1991: sčítání lidu, ostatní: průběžná statistika)	234
Tab. 6.2.1:	Intenzita HZP na zemědělskou půdu podle bývalých krajů	243
Tab. 6.2.2:	Rozsah eroze v České republice v roce 1992	246
Tab. 6.3.1:	Okresy s dlouhodobě zanedbatelnou mírou nezaměstnanosti (1992-1993)	261
Tab. 6.3.2:	Okresy s dlouhodobě zanedbatelnou mírou nezaměstnanosti (1994-1995)	262
Tab. 6.3.3:	Okresy s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v období 1992-1993 (před zavedením VŠPS)	263
Tab. 6.3.4:	Okresy s nejvyšší mírou nezaměstnanosti (1994-1995)	264
Tab. 6.3.5:	Extrémní hodnoty míry nezaměstnanosti podle vybraných skupin obyvatelstva	275
Tab. 6.3.6:	Vývoj ekonomické aktivity obyvatel (v tis.)	281
Tab. 6.4.1:	Územní koncentrace vybraných aktivit (v %)	311
Tab. 7.3.1:	Složení místních zastupitelstev zvolených v r. 1990	346
Tab. 7.3.2:	Cirkulace místních politiků ve volbách r. 1990 podle velikosti obce	347
Tab. 7.3.3:	Náléhavé problémy obcí z pohledu občanů a zastupitelů	348

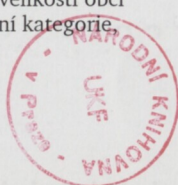
Tab. 7.3.4:	Důležité vlastnosti a schopnosti zastupitelů	349
Tab. 7.4.1:	Výsledky komunálních voleb 1990 a 1994 - podíl získaných hlasů a mandátů (v %)	354
Tab. 8.1.1:	Privatizační procesy (podíly z celkového počtu budov)	368
Tab. 8.1.2:	Vlastnictví domů (podíly z celkového počtu budov)	369
Tab. 8.1.3:	Růst nákladů na bydlení 1990-1995 (leden 1990 = 100)	372
Tab. 8.2.1:	Podíl bytů dokončených v jednotlivých formách bytové výstavby a intenzita bytové výstavby (počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel) v Praze	384
Tab. 8.2.2:	Bytová výstavba v Praze (počet bytů)	385
Tab. 8.2.3:	Počet dokončených bytů v okresech Praha-východ a Praha-západ a srovnání intenzity bytové výstavby (počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel) s Prahou a ČR	387
Tab. 8.2.4:	Bytová výstavba v České republice (počet bytů)	388

Obrázky

Obr. 1.1.1:	Klasifikace reálných systémů a postavení geografických a společenských systémů v hierarchii reality	15
Obr. 1.4.1:	Vývoj geografické organizace společnosti (relativně autonomního národního systému)	32
Obr. 2.1.1:	Vývoj podílu regionálních středisek na celkovém obyvatelstvu	36
Obr. 2.1.2:	Vývoj podílu obyvatelstva příslušného k zemědělství a lesnictví	36
Obr. 4.1.1:	Geopolitická a geoeconomická osa Evropy a poloha České republiky	97
Obr. 4.2.1:	Intenzita osídlení (1991)	99
Obr. 4.2.2:	Vzdělanost obyvatelstva k roku 1991	100
Obr. 4.2.3:	Progresivita ekonomické struktury (1991)	100
Obr. 4.2.4:	Podíl ekonomicky aktivních v zemědělství a lesnictví 1991	101
Obr. 4.2.5:	Příjmy okresů a obcí z daní zaměstnanců a drobných podnikatelů na 1 obyvatele (1994)	102
Obr. 4.2.6:	Průměrná měsíční mzda v r. 1993	102
Obr. 4.2.7:	Malá privatizace 1991-1992: tržby na 1 000 obyv. v Kčs	103
Obr. 4.2.8:	Pořízené hmotné investice v r. 1993	103
Obr. 4.2.9:	Intenzita migračních přírůstků obyvatelstva v období 1991-1994	104
Obr. 4.2.10:	Míra nezaměstnanosti k 31.12.1994 (v %)	104
Obr. 4.2.11:	Úbytování zahraniční návštěvníci na počet obyvatel v r. 1992	105
Obr. 4.2.12:	Podíl zaměstnanců v podnicích se zahraniční kapitálovou účastí na celkových pracovních příležitostech v % (březen 1994)	105
Obr. 4.3.1:	Základní varianty krajského (zemského) členění	115
Obr. 5.1.1:	Prognóza vývoje celkového počtu obyvatel České republiky	122
Obr. 5.1.2a:	Očekávaná věková struktura obyvatelstva České republiky v roce 1995 a její porovnání s věkovou strukturou v roce 1990	124
Obr. 5.1.2b:	Očekávaná věková struktura obyvatelstva České republiky v roce 2000 a její porovnání s věkovou strukturou v roce 1990	124
Obr. 5.1.2c:	Očekávaná věková struktura obyvatelstva České republiky v roce 2010 a její porovnání s věkovou strukturou v roce 1990	125
Obr. 5.1.2d:	Očekávaná věková struktura obyvatelstva České republiky v roce 2020 a její porovnání s věkovou strukturou v roce 1990	125
Obr. 5.2.1:	Index stárí v roce 1993	128
Obr. 5.2.2:	Úhrnná plodnost žen v roce 1992	134

Obr. 5.2.3:	Úroveň vzdělanosti v okresech České republiky (Ukazatele: podíly osob se SŠ a VŠ vzděláním)	135
Obr. 5.2.4a:	Kriminalita v okresech České republiky v roce 1990	142
Obr. 5.2.4b:	Kriminalita v okresech České republiky v roce 1994	142
Obr. 5.2.5:	Vývoj kriminality v letech 1993-1994 (trestné činy na 1 000 obyvatel středního stavu daného roku)	143
Obr. 5.2.6:	Rozvodovost v okresech České republiky (průměr období 1990-1994)	149
Obr. 5.2.7:	Podíl živě narozených dětí mimo manželství v roce 1994 (v %)	150
Obr. 5.2.8:	Rozšíření sociálně patologických jevů v období 1990-1994	151
Obr. 5.3.1:	Vývoj střední délky života při narození v České republice v letech 1960-1993	156
Obr. 5.3.2:	Odchytky od hodnoty střední délky života při narození v roce 1960	157
Obr. 5.3.3:	Intenzita úmrtnosti v okresech, podle pohlaví a věku 1991-1992 (standardizovaný index úmrtnosti, 100 = ČR)	165
Obr. 5.3.4:	Intenzita úmrtnosti v okresech podle velikostních skupin obcí, muži, 40 - 59 let, 1991-1992 (standardizovaný index úmrtnosti, 100 = ČR)	167
Obr. 5.3.5:	Intenzita úmrtnosti v okresech podle velikostních skupin obcí, ženy, 40 - 59 let, 1991-1992 (standardizovaný index úmrtnosti, 100 = ČR)	171
Obr. 5.3.6:	Korelační závislost mezi intenzitou úmrtnosti ve věku 40 - 59 let a vybranými ukazateli životního prostředí podle velikostních kategorií obcí, muži, ženy, ČR, 1991-1992	176
Obr. 5.4.1:	Intenzita vnitřní migrace v České republice (roční průměry na 1 000 obyvatel)	183
Obr. 5.4.2:	Podíly migračních typů na vnitřním stěhování v České republice	184
Obr. 5.4.3:	Věkové složení meziokresní migrace v České republice (roční průměry)	185
Obr. 5.4.4:	Vývojový index věkových intenzit meziokresního stěhování v České republice (1992-1996/1986-1988)	186
Obr. 5.4.5:	Intenzita migračního salda okresů České republiky 1981-1985 (roční průměr na 1 000 obyvatel)	188
Obr. 5.4.6:	Intenzita migračního salda okresů České republiky 1992-1994 (roční průměr na 1 000 obyvatel)	188
Obr. 5.4.7:	Migrační saldo velikostních kategorií obcí 1971-1994 (roční průměry vnitřní migrace na 1 000 obyvatel)	192
Obr. 6.1.1:	Průmyslová období podle vývoje sektorů	221
Obr. 6.1.2:	Vývoj sektorové struktury hospodářství České republiky 1950-1994 (srovnání s 8 státy EU za roky 1983, 1988 a 1993)	222
Obr. 6.1.3a:	Rozdíly v zastoupení sektorů (a průmyslu) mezi ČR a SR, resp. mezi ČR a HVS	226
Obr. 6.1.3b:	Rozdíly v podílu na obyvatelstvu a průmyslu mezi ČR a SR	226
Obr. 6.1.4:	Vývoj sektorové struktury hospodářství v ČR a v zemích EU 1983-1988-1993	227
Obr. 6.1.5:	Vztahy osídlení k využívání krajiny (podle V. Vanička)	230
Obr. 6.1.6:	Zaměstnanost podle průmyslových odvětví v ČR a SR v období 1921-1991	233
Obr. 6.2.1:	Zařazení do produkčně ekonomických skupin - PES (generalizováno)	240

Obr. 6.2.2:	Vývoj hrubé zemědělské produkce na 1 ha zemědělské půdy mezi lety 1989 a 1994 (1989 = 100 %)	242
Obr. 6.2.3:	Hrubá zemědělská produkce v 1 000 Kč/ha v roce 1994	243
Obr. 6.2.4:	Vývoj rozlohy orné půdy mezi lety 1990 a 1995 (1990 = 100 %)	244
Obr. 6.2.5:	Vývoj rozlohy luk a pastvin mezi lety 1990 a 1995 (1990 = 100 %)	245
Obr. 6.2.6:	Náchylnost území k erozi	247
Obr. 6.2.7:	Hutnění půd	248
Obr. 6.2.8:	Rozložení soukromých farem v roce 1989	250
Obr. 6.2.9:	Podíl zemědělské půdy soukromých rolníků na celkové rozloze zemědělské půdy v roce 1994 (v %)	251
Obr. 6.2.10:	Podíl transformovaných podniků (privatizované statky, soukromí rolníci a transformovaná družstva) na rozloze zemědělské půdy v roce 1994 (v %)	252
Obr. 6.2.11:	Podíl transformovaných družstev na rozloze zemědělské půdy v roce 1994 (v %)	253
Obr. 6.3.1:	Vývoj regionální variability nezaměstnanosti (prosinec 1990 - červen 1995)	259
Obr. 6.3.2:	Diference mezi mírami nezaměstnanosti - celkem (31.12.1993)	266
Obr. 6.3.3:	Srovnání míry nezaměstnanosti v ČR a SR (podle výběrového šetření pracovních sil - 1. čtvrtletí 1995)	267
Obr. 6.3.4:	Srovnání nezaměstnanosti žen a mužů (31.12.1994)	270
Obr. 6.3.5:	Nezaměstnanost mladých - věková skupina do 19 let (31.12.1994)	272
Obr. 6.3.6:	Nezaměstnanost mladých - věková skupina 20 - 24 let (31.12.1994)	274
Obr. 6.3.7:	Podíl nezaměstnaných (v %) se základním vzděláním a bez dokončeného vzdělání na celkovém počtu nezaměstnaných (31.12.1994)	274
Obr. 6.3.8:	Dlouhodobá nezaměstnanost (v %)	277
Obr. 6.3.9:	Volná pracovní místa - celkem (31.12. 1994)	279
Obr. 6.3.10:	Podnikatelská aktivita (prosinec 1993)	286
Obr. 6.4.1:	Regionální rozložení ústředí 200 firem s největším obrátem (zpracováno podle údajů TOP-PRESS)	306
Obr. 6.4.2:	Základní (upsané) jmění bank podle okresů k 31.12.1994 (v mil. Kč)	308
Obr. 6.4.3:	Hodnoty indexu progresivních výrobních služeb podle okresů	311
Obr. 7.1.1:	Vertikální model organizace veřejné správy	327
Obr. 7.1.2:	Horizontální model organizace veřejné správy	329
Obr. 7.2.1:	Investiční výdaje místní správy na jednoho obyvatele podle okresů (v roce 1994, v tis. Kč)	336
Obr. 7.2.2:	Relativní vyjížděkovost za prací podle velikostních kategorií obcí (1991)	338
Obr. 7.2.3:	Postavení okresů v Čechách a na Moravě (po vyloučení čtyř největších měst s magistrátními úřady) podle výnosů daně z příjmů ze závislé činnosti a daně z příjmů z podnikání (v tis. Kč na 1 obyvatele)	339
Obr. 7.4.1:	Participace vybraných stran a nezávislých kandidátů na komunálních volbách 1990 podle populační velikosti obcí (čísla na svislé ose udávají % obcí dané velikostní kategorie, v nichž se strana účastnila voleb)	357

Obr. 7.4.2:	Participace vybraných parlamentních stran a nezávislých kandidátů na komunálních volbách 1994 podle populační velikosti obcí	357
Obr. 7.4.3:	Hlasy pro vybrané parlamentní strany a nezávislé kandidáty podle velikosti obce - komunální volby 1994	359
Obr. 8.1.1:	Průměrná cena zaplacená v aukcích malé privatizace za m ² vydražených prostor v letech 1991-1992	366